

ДУХОВНИЙ ЛІДЕР УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТЯН

29 серпня 2014 року відійшов у вічність доктор філософських наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України Іван Андрійович Зязюн, ректор у 1975-1990 рр. славнозвісного Полтавського педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, Міністр освіти і науки України у 1990-1991 рр., директор Інституту педагогіки і психології АПН України та Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України у 1993-2014 рр.

Це непоправна втрата для його родичів, друзів, колег, для всіх освітян... У цей сумний час усім нам треба краще усвідомити те, що зробив великий громадянин України, який спадок залишив нам геніальний Учитель учителів, організатор системи освіти, велетень української філософії, психології, педагогіки, культури.

Ми можемо стверджувати це, оскільки Іван Андрійович зробив величезний внесок у науку і життя, фактично створив сучасну педагогіку Добра, філософію Краси, психологію Істини, культурологію Свободи, Творчості і Справедливості.

Якщо б треба було знайти таке поняття, що точно відображало б сутність цієї Людини, його внесок в українську і світову культуру, то таким, безперечно, було б слово Майстер! Він любив це поняття, часто вживав його, особливо коли говорив про своє головне наукове досягнення – систему педагогічної майстерності! У зв'язку з цим, хочеться вірити, що про унікальне життя І.А.Зязюна буде написана книга, на кшталт відомого роману українського письменника, під назвою “Майстер і Україна”! Адже академік був справжнім майстром в усіх справах, за які брався у своєму житті. Його батьки, про яких він завжди тепло згадував, виховували його таким чином, що вже у підліткові та юнацькі роки він був майстром-“золоті руки” і міг робити все, щоб успішно жити на рідній українській землі, користуючись її дарами. Іванко Зязюн змалку досконало знав українське народне мистецтво, недаремно ж після закінчення школи керував будинком культури у рідному селі Пашківці, а після закінчення ПТУ очолював культурно-масову роботу Гірничо-промислової школи в м. Свердловську Луганської області. У роки навчання в університеті він успішно керував об'єднаним студентським будівельним загonom Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка в Казахстані, на цілині. Іван Зязюн блискуче вів як професійний конференсь концерти колективу університетської художньої самодіяльності, об'їздивши з ним усю Україну. Його лекції у товаристві “Знання” привертали увагу тисяч слухачів, адже він проводив психологічні досвіди на сцені і демонстрував сеанси гіпнозу.

Тільки Майстер міг організувати лабораторію творчих процесів у Київському театрі опери і балету імені Т.Шевченка, де, начебто український К.С.Станіславський, підносив засобами психології і педагогіки славу національного мистецтва. На його філософські лекції по естетиці у Дніпропетровській сільськогосподарській академії та у Київському державному інституті театрального мистецтва імені Карпенка-Карого збиралися сотні студентів. І недаремно лідер Полтавщини, незабутній Ф.Т.Моргун особисто запросив І.А.Зязюна на посаду ректора Полтавського педагогічного інституту, який за декілька років перетворився під його керівництвом у славнозвісний, відомий на весь Радянський Союз і світ педагогічний виш. А вираз “співаючий ректор” відноситься передусім саме до І.А.Зязюна, який сприяв створенню у Полтавському

педінституті дивовижного українського народного хору “Калина” і співав у ньому разом з іншими українську народну класику. Він захоплював у свій час всесоюзну аудиторію, майстерно виступаючи в Москві на колишньому Центральному телебаченні як педагог-новатор.

Зрозуміло, що такого ректора Україна заслужено призначила на посаду Міністра освіти і науки, яким він творчо і продуктивно пропрацював неповні два роки на зламі переходу від радянської до незалежної України... У складний час перетворень в частині суспільства часто вирували емоції і несправедливі оцінки, через що потерпав і Міністр освіти і науки І.А.Зязюн... Але, незважаючи на це, після уходу з цієї посади він посів почесне місце в новоствореній 1992 року Академії педагогічних наук України і заснував в її складі спочатку в 1993 році Інститут педагогіки і психології професійної освіти, а в 2007 році – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, які стали окрасою Національної академії педагогічних наук і системи освіти України.

І.А.Зязюн залишився в нашій пам'яті духовним лідером української системи освіти, коли вже з 70-80-х років минулого століття почали виходити його головні філософські, психологічні праці з естетики, етики, психопедагогіки, культурології, педагогічної майстерності, персонології тощо. І важливо те, що його фундаментальні роботи були вивірені часом, інноваційно впроваджені в освітню практику, зокрема у Державну програму “Вчитель”, у роботу десятків центрів педагогічної майстерності, і показали свою ефективність в умовах реформування вищої педагогічної освіти України. Його наукові погляди знайшли своє глибоке обґрунтування і подальший розвиток у діяльності очолюваних ним дослідницьких колективів інститутів і відділень Президії Національної академії педагогічних наук України.

Івану Андрійовичу Зязюну завжди був властивий неперервний творчий пошук, він показав себе справжнім педагогом-новатором всіма своїми науковими досягненнями. Академік виступав невтомним генератором ідей і вмів цінувати і підтримувати творчі ідеї своїх колег. Він мав дар об'єднувати людей різних поколінь як наукового колективу свого Інституту (і вони з гордістю вважали себе “зязюнами”!), так і колег з різних педагогічних закладів України, Польщі, Росії, Білорусі тощо. Іван Андрійович був відданий вдячній пам'яті видатних майстрів вітчизняної педагогіки і достойно продовжував їх шляхетну справу. Адже саме з його іменем пов'язана організація наукового макаренкознавства у республіканському та світовому масштабі, він тривалий час очолював міжнародне товариство макаренкознавців, за його активної участі був створений музей імені А.С.Макаренка в Ковалівці під Полтавою. Він також багато зробив для утвердження і збереження пам'яті ще одного славетного випускника Полтавського педінституту – В.О.Сухомлинського.

Як Учитель учителів І.А.Зязюн усе життя створював власну унікальну й авторитетну наукову освітянську школу, в якій особисто викладав уроки добра і справедливості, допомоги і підтримки науковій і освітянській молоді, уроки розуміння і співпраці з людьми, дружби і симпатії, уроки мудрості і вдячності, об'єднання і співпраці різних поколінь, уроки толерантності і прощення, творчої продуктивної праці тощо.

Психологи і педагоги Інституту, сотні і тисячі його учнів і колег, теоретики і практики української освіти отримали справжній науковий заповіт від академіка І.А.Зязюна – керуватися у своїй професійній діяльності ідеями психопедагогіки і на цій основі вдосконалювати життя українського народу. Він наполегливо наголошував,

що ефективна освіта можлива лише там, де педагогіка спирається на закони функціонування психіки, на дані наукової, теоретичної і практичної психології, на духовний потенціал особистості. Фактично ж Іван Андрійович додержувався принципів психопедагогіки усе своє життя. Побудована ним сучасна система педагогічної майстерності базується саме на психопедагогіці особистості, у чому йому надавали кваліфіковану допомогу ще полтавські психологи, зокрема професор В.Ф.Моргун.

Іван Андрійович умів по-справжньому демократично спілкуватися з колегами і досягав цього засобами власного мистецтва спілкування, в основі якого була дивовижна позиція ширшої взаємності, емпатійного інтересу до особистості співрозмовника, яку можна було б назвати позицією “Вчитель-учень” і “Учень-вчитель”. І кожний, хто з ним розмовляв, відчував себе одночасно і учнем великої Людини, і ... її вчителем, в якого уважно вдивлявся академік і на його досвіді неперервно вчився сам...

Ще один урок І.А.Зязюна пов'язаний з тісним зв'язком усіх його наукових і організаційних досягнень з українським народним буттям, з українською культурою - як з надійним животворним корінням його власного наукового буття. Вірність своїм народним витокам живила усю його творчість. Він ніколи не відривався від них і до них кінець кінцем і повернувся... У цьому він нагадує відомого швейцарського психолога Жана П'яже, який довів, що кожна інтелектуальна операція дитини може вважатися завершеною і гармонійною за умов своєї оборотності, тобто можливості повернення до свого начала, до своїх джерел. Для І.А.Зязюна кожна інтелектуальна перемога на науковому шляху мала своїм перфектним інноваційним критерієм покращення життя українського народу, своєї Батьківщини. І його смерть, після якої він повернувся до рідної Пашківки під Ніжиним, до могил своїх батьків, свідчить саме про це. Велике життя завершило велике Коло своїх звершень поверненням на круги своя...

Хай же рідна українська земля буде пухом для дорогого Івана Андрійовича, а його мудрий образ навечно залишиться в нашій пам'яті!

Доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
педагогічної психології і психології праці
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України
Валентин Рибалка.

Вересень – жовтень 2014 р.,
Київ